

Ανάλυση Κόστους της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Δ. Ματθαίου, Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών, **Γ. Δημάκος**, Λέκτορας Πανεπιστημίου Αθηνών, **Ε. Καρατζιά**, Διδάκτορας Πανεπιστημίου του Λονδίνου.

1. Εισαγωγή

Ο δημόσιος λόγος που αναπτύσσεται σήμερα, σχετικά με την ποιότητα και την αποτελεσματικότητα της εκπαίδευσης, συχνά εμπεριέχει επιχειρήματα, τα οποία αναφέρονται στο κόστος των ανθρώπινων και χρηματικών πόρων που χρησιμοποιούνται στην εκπαιδευτική διαδικασία. Συνήθως επικρατεί η άποψη ότι οποιαδήποτε αύξηση των εκπαιδευτικών κονδυλίων θα οδηγήσει σε βελτίωση της ποιότητας του εκπαιδευτικού αγαθού.

Το θέμα είναι πολύπλοκο τόσο σε θεωρητικό όσο και σε εμπειρικό επίπεδο. Η απλή αναφορά στο απόλυτο ή σχετικό ύψος των εκπαιδευτικών δαπανών δεν παρέχει ολοκληρωμένη πληροφόρηση για το κόστος της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Επιπλέον, ακόμη και μια πλήρης ανάλυση του κόστους ενός εκπαιδευτικού προγράμματος δεν αποτελεί τη "μοναδική και αναγκαία" συνθήκη για την πιστοποίηση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας του συγκεκριμένου προγράμματος. Υπάρχουν μέθοδοι που συνδυάζουν και συσχετίζουν το κόστος εναλλακτικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων με την αποτελεσματικότητά τους σε ένα κριτικό συγκριτικό πλαίσιο.

Η παρούσα μελέτη εφαρμόζει τη μεθοδολογία της ανάλυσης κόστους εκπαιδευτικών προγραμμάτων, όπως αυτή χρησιμοποιείται στο διεθνή χώρο, για να κοστολογήσει το πρόγραμμα σπουδών στα Γυμνάσια και Λύκεια της χώρας. Τα αποτελέσματα της εμπειρικής αυτής έρευνας πιστεύεται ότι θα "ρίξουν φως" στο χώρο αυτό που έχει ελάχιστα προς το παρόν διερευνηθεί συστηματικά, και ταυτόχρονα θα αποτελέσουν τη βάση για μια πιο συστηματική και συνεχή καταγραφή και αποτίμηση των εκπαιδευτικών δαπανών στο πλαίσιο μιας οικονομικά ορθολογικής εκπαιδευτικής πολιτικής. Τα ερευνητικά ευρήματα σχολιάζονται συγκριτικά με τα ανάλογα άλλων χωρών της Ε.Ε. με στόχο την προώθηση της εκπαιδευτικής αποτελεσματικότητας στη χώρα μας.

2. Έρευνα κοστολόγησης της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ανά βαθμίδα

Η μελέτη δε θα προχωρήσει σε θεωρητική επισκόπηση της έννοιας του εκπαιδευτικού κόστους, παρόλο που θα ήταν πολύ ενδιαφέρουσα και χρήσιμη. Θα αναφερθεί στο εμπειρικό θέμα του είδους, του ύψους και της απόδοσης των εκπαιδευτικών δαπανών πάντοτε μέσα στο πλαίσιο της Νεοκλασικής οικονομικής θεωρίας (Marshall, Schultz, Mincer). Ταυτόχρονα, θα τονίσει την ανάγκη της σωστής διαχείρισης των οικονομικών εκπαιδευτικών πόρων, καθότι είναι γνωστό, στον επιστημονικό ιδιαίτερα χώρο, ότι η σωστή κατανομή και χρήση των οικονομικών πόρων μπορεί να αυξήσει την αποδοτικότητά τους, χωρίς να χρειαστεί η προς τα άνω μεταβολή του ύψους τους.

Η έρευνα στοχεύει σε ένα δειγματικό υπολογισμό όλων των μορφών κόστους που περιλαμβάνει η εκπαιδευτική διαδικασία στο Γυμνάσιο και Λύκειο. Η αντιμετώπιση των δαπανών θα ενημερωθεί από τις εισηγήσεις και τις εμπειρίες των οικονομολόγων της εκπαίδευσης (Ψαχαρόπουλος, Stone).

Η πρώτη κατηγοριοποίηση/ διάκριση που χρησιμοποιείται στην ανάλυση κόστους εκπαιδευτικών προγραμμάτων, είναι ανάμεσα στο άμεσο ή διαρκές και στο έμμεσο ή κεφαλαιουχικό κόστος. (Psacharopoulos, G., και Woodhall, M., 1985 και Δημάκος, Γ. 1994). Το άμεσο κόστος περιλαμβάνει τα έξοδα που παρουσιάζονται συχνά και αφορούν δαπάνες για υλικά και υπηρεσίες που φέρνουν άμεσα και βραχείας διάρκειας αποτελέσματα. Το έμμεσο κόστος αφορά την αγορά κτιρίων και κεφαλαιουχικού εξοπλισμού των οποίων τα αποτελέσματα αναμένονται και απολαμβάνονται για περισσότερο χρονικό διάστημα (πάνω συνήθως από ένα έτος).

Πριν από την παρουσίαση της εμπειρικής έρευνας θα γίνει μια σύντομη αναφορά στην έννοια του *κόστους ευκαιρίας*, η οποία χρησιμοποιείται για να καλύψει κάποια κενά που υπάρχουν στη κοστολόγηση, όταν αυτή περιλαμβάνει δαπάνες που αναφέρονται σε 'χαμένες ευκαιρίες' σε προσωπικό ή κοινωνικό επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, ο όρος *κόστος ευκαιρίας* αναφέρεται στη χρηματική αξία των ενεργειών/πόρων, οι οποίες ίσως να μην είναι άμεσα μετρήσιμες και η αποτίμησή τους γίνεται με την ενδεικτική τιμή της πλέον παραγωγικής εναλλακτικής, ποσοτικοποιημένης χρήσης τους (Levin, 1983, σ. 2-3). Αυτή είναι η διαφορά της έννοιας του κόστους ευκαιρίας από την συνήθως αναφερόμενη έννοια του κόστους ενός προγράμματος.

Είναι φανερό ότι το κόστος ευκαιρίας είναι ευρύτερη έννοια από το λογιστικό κόστος, το οποίο υπολογίζεται από το ύψος των χρηματικών δαπανών. Για παράδειγμα, κατά τον υπολογισμό του κόστους ευκαιρίας ενός επενδυτικού εκπαιδευτικού προγράμματος θα συνυπολογισθούν, έστω και εάν δεν αποτελούν καθαρά χρηματική δαπάνη, το κόστος του χρόνου των σπουδαστών ή των μαθητών, το κόστος των αγαθών και υπηρεσιών που παρέχονται από την τοπική κοινότητα (για παράδειγμα δωρεάν φαγητό ή διαμονή για τους δασκάλους), καθώς και το κόστος της τυχόν εθελοντικής εργασίας. Πιο συγκεκριμένα, ένας φοιτητής που παρακολουθεί ένα πρόγραμμα σπουδών αφιερώνει κάποιο χρόνο, τόσο για τις παρακολουθήσεις, όσο και για τη μελέτη. Το κόστος ευκαιρίας του χρόνου του φοιτητή αποτελεί αυτό που ονομάζουμε 'διαφυγόν εισόδημα', δηλαδή το εισόδημα που θα είχε ο φοιτητής εάν το χρόνο αυτό εργαζόταν, το οποίο αποτελεί το κόστος ευκαιρίας για το φοιτητή. Για τον υπολογισμό του εισοδήματος αυτού χρησιμοποιούνται τα στοιχεία που δείχνουν το εισόδημα ατόμων ίδιας ηλικίας και με αντίστοιχα προσόντα προσαρμοσμένα με ειδικές οικονομικές μεθόδους. Όπως τονίζει και ο Γ. Ψαχαρόπουλος (1985), είναι απαραίτητη η γνώση του κόστους ευκαιρίας των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, τόσο για *τους οικονομολόγους* της εκπαίδευσης, όσο και για τους πολιτικούς, διότι αυτό *επηρεάζει την αποδοτικότητά των εκπαιδευτικών προγραμμάτων* για την οποία και οι δυο ενδιαφέρονται.

Στο δειγματικό υπολογισμό που ακολουθεί υπολογίζεται το κόστος που υφίσταται το Ελληνικό Δημόσιο, είτε αυτό παρουσιάζεται σε επίπεδο του ΥΠΕΠΘ, της Νομαρχίας, του Δήμου ή του Σχολείου. Όπου θεωρείται απαραίτητο, γίνονται αναφορές στις τυχόν αλληλοκαλύψεις ή μετακυλήσεις κόστους.

Σχεδιασμός της εμπειρικής έρευνας.

Η μέθοδος συλλογής στοιχείων είχε σχέση με τον τύπο, τη μορφή και την πηγή από την οποία προέρχονται. Πηγές πληροφοριών ήταν το ΥΠΕΠΘ, οι Νομαρχιακές Διευθύνσεις, η Τοπική Αυτοδιοίκηση, ο ΟΕΔΒ, οι Διευθυντές των σχολείων, οι καθηγητές και όπου ήταν απαραίτητο οι μαθητές.

Όσον αφορά την επιλογή του δείγματος των σχολείων, αυτή στηρίχθηκε στην εύλογη παραδοχή ότι υπάρχουν διαφορές και διακυμάνσεις ανάμεσα σε αγροτικές και αστικές περιοχές, όσον αφορά τις εκπαιδευτικές δαπάνες. Γι' αυτό έγινε προσπάθεια να αναγνωριστούν κατά το δυνατό οι διαφορές αυτές, μέσα από συζητήσεις με υπεύθυνους παράγοντες στο ΥΠΕΠΘ και σε κάποια σχολεία. Οι συζητήσεις αυτές, καθώς και η προσωπική πείρα των ερευνητών, βοήθησαν στην επιλογή δείγματος σχολείων στην ευρύτερη περιφέρεια της Αττικής η οποία διαθέτει περιοχές με χαρακτηριστικά τόσο αστικών, όσο και αγροτικών κοινωνιών. Επιλέχθηκαν συνολικά τέσσερα γυμνάσια και τέσσερα λύκεια της περιοχής της Αττικής (Δύο από την κάθε ομάδα ανήκαν σε αστικές περιοχές και δύο σε αγροτικές).

Είδη δαπανών /κόστους τα οποία υπολογίστηκαν

Οι εκπαιδευτικές δαπάνες που σχετίζονται με τη διδασκαλία είναι άμεσες και έμμεσες και παρουσιάζονται κυρίως στο επίπεδο του σχολείου. Για τούτο η συλλογή των πληροφοριών έγινε από έγγραφα, (πχ. οικονομικός απολογισμός) και συνεντεύξεις στα σχολεία του δείγματος. Οι κατηγορίες δαπανών διαμορφώθηκαν κατ' αναλογία των κατηγοριών που χρησιμοποιούνται στη διεθνή πρακτική σε αναλύσεις θεσμικού κόστους (institutional cost) εκπαιδευτικών προγραμμάτων (H. Thomas, 1990, M. Stone, 1992, J. Mace, 1990, E. Karadjia, 1997). Για το κόστος των σχολικών βιβλίων, η πληροφόρηση προήλθε από τον Οργανισμό Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων. Ειδικότερα οι πληροφορίες για το κόστος αφορούσαν:

1. Δαπάνες λειτουργίας των ιδρυμάτων (Γυμνασίων και Λυκείων)

- Δαπάνες για προσωπικό (γραμματείς, καθαριστές, επιστάτες
- Δαπάνες συντήρησης σχολείων (ΔΕΗ, ΕΥΔΑΠ, πετρέλαιο, υλικά καθαρισμού) και προμήθειας επίπλων (ΟΣΚ).
- Δαπάνες για προμήθεια γραφικής ύλης
- Δαπάνες για ταχυδρομικά και τηλεφωνικά έξοδα
- Δαπάνες για μεταφορικά και μετακινήσεις
- Κόστος σχολικών βιβλίων (ΟΕΔΒ)

2. Μισθοδοσία εκπαιδευτικών

Σε αυτή την κατηγορία εξόδων συγκεντρώθηκαν στοιχεία στο επίπεδο του σχολείου. Οι πληροφορίες αφορούσαν τη μισθοδοσία και το υποχρεωτικό ωράριο των εκπαιδευτικών που δίδασκαν σε όλα τα τμήματα των γυμνασίων και των λυκείων που περιελήφθηκαν στην έρευνα. Το κόστος των ωρών που ο διευθυντής αφιερώνει στη διοίκηση συνυπολογίστηκε ανάλογα, δηλαδή με τον επιμερισμό του αναλογικά σε όλους τους μαθητές του σχολείου.

3. Κεφαλαιουχικές δαπάνες

Η κατηγορία αυτή εξόδων αναφέρεται στα έμμεσα έξοδα που αφορούν την αγορά κτιρίων, εργαστηρίων, βιβλιοθηκών και τον εξοπλισμό τους με είδη που προσφέρουν ωφελήματα, κατά γενική παραδοχή, για περισσότερο από ένα έτος. Ένας τρόπος υπολογισμού αυτής της κατηγορίας κόστους είναι, αφού συμφωνήσουμε για τη διάρκεια ζωής του αντικειμένου που μας ενδιαφέρει και καθορίσουμε το δείκτη εκπτώσεως της τιμής του, να βρούμε το ποσό που αντιστοιχεί ανά έτος για την απόσβεση της σχετικής του αξίας (χρησιμοποιήθηκαν εν προκειμένω οι ειδικοί πίνακες του παράγοντα εκπτώτικης αποτίμησης - discounting factor-). Σε αυτή την περίπτωση είναι ανάγκη να υπάρξει συμφωνία στον καθορισμό της "διάρκειας ζωής" του κεφαλαιουχικού αγαθού και στην επιλογή του κατάλληλου δείκτη εκπτώσεως.

Εναλλακτική μέθοδος κοστολόγησης κεφαλαιουχικών δαπανών είναι αυτή που στηρίζεται στην έννοια του κόστους ευκαιρίας, στην οποία αναφερθήκαμε προηγουμένως. Το σκεπτικό στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι ότι το κτίριο π.χ. , του οποίου η αξία υπολογίζεται, στοιχίζει στο ελληνικό δημόσιο όσα αυτό θα εισέπραττε από εναλλακτική χρήση του με επινοικίαση. Με άλλα λόγια αν το νοίκιαζε πόσο ενοίκιο θα έπαιρνε. Θεωρήσαμε τη μέθοδο αυτή πλέον αρμόζουσα στην ελληνική πραγματικότητα, όπου υπάρχει πληροφόρηση για το κόστος επινοικίασης, αφού υπάρχει ακόμη αρκετός αριθμός κτιρίων που το δημόσιο ενοικιάζει για τη στέγαση σχολείων.

3. Υπολογισμός του κόστους

3.1. Δαπάνες σχολείων (Γυμνασίων, Λυκείων)

Ο υπολογισμός των δαπανών αυτών, στηρίχθηκε σε στοιχεία που αντλήθηκαν από έγγραφα του ΥΠΕΠΘ και που αφορούσαν τους οικονομικούς απολογισμούς των σχολείων και τη μισθοδοσία των εκπαιδευτικών (ανά σχολείο και τάξη με τους ανάλογους αριθμούς μαθητών). Για τα ποσά αυτά έγινε με αναγωγή σε τιμές του Δεκεμβρίου 1997.

Ο μέσος όρος των τρεχουσών δαπανών των ιδρυμάτων για τις κατηγορίες που αναφέρονται παραπάνω, εκτός του κόστους των διδακτικών βιβλίων, είναι 13.500 δρχ. ανά μαθητή στο γυμνάσιο και 14.500 δρχ. στο λύκειο.

Στο ποσό αυτό πρέπει να προστεθεί το κόστος των βιβλίων ανά μαθητή ανά τάξη. Τα ποσά που υπολογίσαμε στην περίπτωση αυτή φαίνονται στον πίνακα παρακάτω.

Πίνακας 3.1.1.: Κόστος των διδακτικών βιβλίων ανά μαθητή για κάθε τάξη σε τιμές Δεκεμβρίου 1997 (σε δραχμές).

	A τάξη	B τάξη	Γ τάξη	1η Δέσμη	2η Δέσμη	3η Δέσμη	4η Δέσμη
Γυμνάσιο	5680	5404	5070				
Λύκειο	4720	4360		4670	4760	4040	4160

3.2. Μισθοδοσία εκπαιδευτικών

Το ποσό αυτό υπολογίστηκε σε ετήσια βάση, ανά μαθητή σε τρέχουσες τιμές με χρονικό σημείο αναφοράς το Δεκέμβριο του 1997. Χρησιμοποιήθηκε ο μέσος όρος του ποσού που υπολογίστηκε για κάθε τάξη των σχολείων του δείγματος για να βρεθεί ο σταθμικός μέσος όρος για κάθε τάξη στο σύνολο των σχολείων.

Οι πληροφορίες για τη μισθοδοσία όλων των εκπαιδευτικών των σχολείων του δείγματος καθώς και εκείνες που αφορούν το υποχρεωτικό ωράριο του κάθε καθηγητή και τις ώρες διδασκαλίας στο κάθε τμήμα συνελέγησαν από τα στοιχεία των Γραφείων Εκπαίδευσης. Το συνολικό κόστος διδασκαλίας σε κάθε τμήμα επιμερίστηκε στους μαθητές. Δηλαδή, ο σχετικός υπολογισμός, ως επιμεριστικός, έχει τα γνωστά προβλήματα και τους κινδύνους που εμπεριέχει η ισομερής γενίκευση της κατανομής του κόστους, αλλά είναι και ο πλέον ενδεδειγμένος στις περιπτώσεις που χρησιμοποιούνται ως πηγές στοιχεία μηνιαίας μισθοδοσίας (βλ Mace et al, 1999).

Πίνακας 3.2.1: Κόστος (σε δραχμές και σε τιμές Δεκεμβρίου 1997) της διδασκαλίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση που αφορά τη μισθοδοσία των εκπαιδευτικών, ανά μαθητή σε ετήσια βάση.

	A τάξη (M.O.)	B τάξη (M.O.)	Γ τάξη (M.O.)	1η Δέσμη (M.O.)	2η Δέσμη (M.O.)	3η Δέσμη (M.O.)	4η Δέσμη (M.O.)
Γυμνάσιο	424.000	350.000	417.000				
Λύκειο	375.000	430.000		505.000	610.000	553.000	442.000

Αξίζει να σημειωθεί ότι η μεγάλη διαφορά στο κόστος της Β δέσμης οφείλεται στο σχετικά μικρότερο αριθμό μαθητών που την παρακολουθούν. Οι υπόλοιπες διαφορές οφείλονται και στην υψηλότερη μισθολογική κλίμακα των καθηγητών που διδάσκουν στις διάφορες τάξεις. Η πλέον εμφανής είναι αυτή των καθηγητών της Α΄ Γυμνασίου.

3.3. Το κόστος των κτιρίων

Γι' αυτό το είδος δαπάνης, η οποία είναι σταθερή / κεφαλαιουχική, συγκεντρώθηκαν πληροφορίες από οκτώ διευθύνσεις εκπαίδευσης σε έξι νομαρχίες της χώρας, στις οποίες υπήρχαν και διευθύνσεις των νομαρχιών της Αττικής. Τα στοιχεία αναφέρονταν στο ύψος του ενοικίου των μισθωμένων σχολικών κτιρίων της περιοχής τους και στον αντίστοιχο αριθμό μαθητών των στεγαζομένων σχολικών μονάδων. Χρησιμοποιώντας τα στοιχεία αυτά υπολογίστηκε (ως σταθμικός μέσος όρος) η ενδεικτική ετήσια δαπάνη ανά μαθητή για σχολικά κτίρια. Όπως αναφέραμε, το ποσό αυτό θα χρησιμοποιηθεί ως ενδεικτικό μέτρο της αξίας των σχολικών κτιρίων γενικά. Το ποσό αυτό είναι 27.950 δραχ ανά μαθητή ανά σχολικό έτος.

3.4. Συνολικό κόστος

Ο πίνακας 3.4.1. εμφανίζει το συνολικό κόστος της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε σταθερές τιμές Δεκεμβρίου 1997. Ο πίνακας 3.4.2. παρουσιάζει το μέσο όρο των δαπανών της γυμνασιακής και της λυκειακής εκπαίδευσης όπως αυτός προέκυψε από τους υπολογισμούς που περιγράψαμε.

3.4.1. Συνολικό κόστος εκπαίδευσης σε ετήσια βάση ανά μαθητή (σε δραχμές και σε τιμές Δεκεμβρίου 1997)

	A τάξη (Μ.Ο.)	B τάξη (Μ.Ο.)	Γ τάξη (Μ.Ο.)	1η Δέσμη (Μ.Ο.)	2η Δέσμη (Μ.Ο.)	3η Δέσμη (Μ.Ο.)	4η Δέσμη (Μ.Ο.)
Γυμνάσιο							
Διδασκαλία	424.000	350.000	417.000				
Τρέχουσες δαπάνες	13.500	13.500	13.500				
Βιβλία	5.680	5.070	5.404				
Κτίρια	27.950	27.950	27.950				
ΣΥΝΟΛΟ	<u>471.130</u>	<u>390.520</u>	<u>473.854</u>				
Λύκειο							
Διδασκαλία	375000	430000		505000	610000	553000	442000
Τρέχουσες	14500	14500		14500	14500	14500	14500

δαπάνες	4720	4360		4670	4760	4040	4160
Βιβλία	27950	27950		27950	27950	7950	27950
Κτίρια							
ΣΥΝΟΛΟ	<u>476.770</u>	<u>476.710</u>		<u>552.120</u>	<u>657.210</u>	<u>599.490</u>	<u>488.110</u>

3.4.2. Μέσος όρος των δαπανών ανά μαθητή ανά βαθμίδα εκπαίδευσης και δέσμη

	Γυμνάσιο	Λύκειο	Α δέσμη	Β δέσμη	Γ δέσμη	Δ δέσμη
Συνολικές δαπάνες (σταθ. Τιμές 1997)	445.000	495.000	468.000	536.000	517.000	460.000

4. Συμπερασματικά σχόλια

Το άρθρο αυτό αναφέρθηκε σε ένα ευαίσθητο χώρο της σημερινής εκπαιδευτικής πραγματικότητας: *τη σχολική αποτελεσματικότητα*. Ταυτόχρονα, ασχολήθηκε με τη διάσταση της επίδρασης του εκπαιδευτικού κόστους στη σχολική αποτελεσματικότητα μέσα στο θεωρητικό συγκριτικό πλαίσιο της ανάλυσης κόστους αποτελεσματικότητας. Παρουσίασε δε τα αποτελέσματα της εμπειρικής κοστολόγησης της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα, με στόχο τον προβληματισμό, τον κριτικό σχολιασμό και την άντληση χρήσιμων συμπερασμάτων.

Το βασικότερο σημείο, που πρέπει καταρχήν να τονιστεί, είναι η μη ολοκλήρωση της ανάλυσης κόστους - αποτελεσματικότητας σε εμπειρικό επίπεδο. Έγινε μόνο ο υπολογισμός των δαπανών και όχι η μέτρηση και ποσοτική έκφραση, με δείκτες, της εκπαιδευτικής αποτελεσματικότητας των γυμνασίων και λυκείων του δείγματος. Για μια τέτοια διεύρυνση της ερευνητικής μεθοδολογίας θα ήταν χρήσιμη μια περαιτέρω θεωρητική διερεύνηση του θέματος των δεικτών που αφορούν τη σχολική αποτελεσματικότητα. Θα ήταν, επίσης απαραίτητη η θεωρητική και εμπειρική προσαρμογή οποιωνδήποτε ερευνητικών εργαλείων στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα (η οποία π.χ. περιλαμβάνει το μεγάλο αριθμό των φροντιστηρίων). Το θέμα αυτό θα διερευνηθεί σύντομα σε επόμενη εργασία, που έχει ήδη δρομολογηθεί. Στη μελέτη αυτή θα σχολιαστεί συγκριτικά η διαχρονική εξέλιξη των εκπαιδευτικών δαπανών στην Ελλάδα και η σχέση τους με τις αντίστοιχες δαπάνες των χωρών της ευρωπαϊκής ένωσης. Στη συνέχεια θα κατατεθούν κάποιες απόψεις σχετικά με την αναγκαιότητα και τη μεθοδολογία επέκτασης του μοντέλου αξιολόγησης των εκπαιδευτικών δαπανών και στο χώρο της σχολικής αποτελεσματικότητας.

Στο παράρτημα 1 βλέπουμε το στατιστικό πίνακα που διέθεσε το ΥΠΕΠΘ στην έκθεσή του στον ΟΟΣΑ το 1995 αναφορικά με τις δαπάνες ανά διδασκόμενο. Ο δείκτης αυτός δείχνει τη διαχρονική τάση των εκπαιδευτικών δαπανών και καθιστά δυνατή τη σύγκριση των ποσών που διατίθενται ανά βαθμίδα εκπαίδευσης. Τις πληροφορίες του πίνακα αυτού καθώς και τα γενικότερα στοιχεία που παραθέτει το ΥΠΕΠΘ στη σχετική έκθεση για τον ΟΟΣΑ (σελ. 10-26 παραρτήματος) τα αντιπαραθέτουμε με τα αποτελέσματα των δικών μας υπολογισμών. Ταυτόχρονα λαμβάνουμε υπόψη και τους σχετικούς δείκτες της Ε.Ε. ("Οι αριθμοί - κλειδιά της εκπαίδευσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση - 95", Ευρωπαϊκές Κοινότητες, 1997). Ενδεικτικά παραθέτουμε το ιστόγραμμα στο παράρτημα 2, το οποίο εμφανίζει την ποσοστιαία σχέση των εκπαιδευτικών δαπανών με το ΑΕΠ στις χώρες της Ε.Ε. - για την Ελλάδα δεν υπάρχουν στοιχεία. Η συγκριτική αντιπαραθέση των παραπάνω δεδομένων μας οδηγεί σε ορισμένες παρατηρήσεις, συμπεράσματα ή/ και προβληματισμούς, οι οποίοι μπορούν να ταξινομηθούν ως εξής:

- Υπάρχει μια γενικότερη τάση (OECD (1997),) για αύξηση των εκπαιδευτικών τρεχουσών δαπανών. Αυτό δεν αντικατοπτρίζεται πλήρως στο συγκεκριμένο πίνακα που παραθέτουμε, όπου φαίνονται απλώς κάποιες αυξομειώσεις στα ποσά των συνολικών δαπανών. Οι αναλυτικοί πίνακες των δαπανών ανά κατηγορία, οι οποίοι παρουσιάζονται στην έκθεση του ΟΟΣΑ, δείχνουν ότι οι αυξομειώσεις στις συνολικές δαπάνες οφείλονται στην τάση των επενδυτικών εκπαιδευτικών δαπανών να παρακολουθούν πιστά τη γενικότερη οικονομική πολιτική της κυβέρνησης.
- Σε περιόδους οικονομικών περικοπών οι συνολικές δαπάνες του ΥΠΕΠΘ μειώνονται ανάλογα, μέσω του σχετικού περιορισμού των επενδυτικών κυρίως δαπανών, οι οποίες είναι οι πρώτες που περιορίζονται σε περιόδους οικονομικών υφέσεων.
- Όσον αφορά το σχετικό ύψος των δαπανών ανά βαθμίδα, παρατηρούμε ότι οι δαπάνες για την προσχολική και πρωτοβάθμια εκπαίδευση αυξάνονται μεν, αλλά με μειωμένους ρυθμούς σε σχέση με τους ρυθμούς αύξησης των δαπανών για τη δευτεροβάθμια, αλλά και για την τριτοβάθμια εκπαίδευση.
- Οι δαπάνες ανά μαθητή παρουσιάζουν αυξητικές τάσεις σε όλες τις βαθμίδες. Ενώ, τα ποσά που διατίθενται στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση αναπτύσσονται, όπως φαίνεται στους σχετικούς πίνακες, με μειωμένους ρυθμούς, το ανάλογο ποσό ανά μαθητή αυξάνεται λόγω της διαχρονικής μείωσης αριθμού μαθητών.
- Παρατηρείται μια μετατόπιση της προτεραιότητας της κυβέρνησης από τη γενική και υποχρεωτική εκπαίδευση στην τριτοβάθμια η οποία μεταφράζεται σε πολιτική παρέμβαση μέσα από την αύξηση της χρηματοδότησης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. (βλ. OECD (1997))
- Οι δαπάνες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ανά μαθητή που υπολογίστηκαν από το ΥΠΕΠΘ για το 1994 (εάν τις υπολογίσουμε σε σταθερές τιμές του 1997 για να είναι συγκρίσιμες με τις τιμές της δικής μας κοστολόγησης), είναι περίπου 430. 000 δρχ ανά μαθητή Ο Μ.Ο. των δαπανών για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση με τους δικούς

μας υπολογισμούς είναι περίπου 470.000 δρχ. (Θα πρέπει να τονίσουμε ότι η σύγκριση των μέσων όρων εμπεριέχει τους σχετικούς κινδύνους των στρογγυλοποιήσεων και γενικεύσεων. Η εγκυρότητα των συγκρίσεων είναι επίσης δυνατόν να επηρεάζεται από το ότι τα ποσά αυτά προήλθαν με διαφορετική μεθοδολογία κοστολόγησης). Παρόλα αυτά, είναι εμφανής η αύξηση του ποσού των δαπανών ανά μαθητή στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

- Η αναλυτική περιγραφή υπολογισμού των δαπανών στη δική μας κοστολόγηση, δείχνει ότι υπάρχουν σημαντικές διαφορές στα ποσά που διατίθενται στις δυο επάλληλες βαθμίδες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Προφανώς το κόστος της λυκειακής εκπαίδευσης ανά μαθητή είναι ψηλότερο του αντίστοιχου κόστους της γυμνασιακής εκπαίδευσης. Η μελέτη του κάθε βήματος της σχετικής κοστολόγησης βοηθά στην απομόνωση των παραγόντων οι οποίοι είναι πιθανόν να συντελούν σε αυτή τη διαφοροποίηση. Βασικός παράγοντας μπορεί να θεωρηθεί ο αριθμός των μαθητών ανά τάξη. Στα γυμνάσια του δείγματος ο Μ.Ο. είναι 28 ενώ στα λύκεια 23 . Άλλος παράγοντας μπορεί να είναι η σχετική διαφορά στη μισθοδοσία των καθηγητών. Οι καθηγητές στο λύκειο ίσως "κοστίζουν περισσότερο". Όπως όλοι γνωρίζουμε ο κυριότερος λόγος της μισθολογικής αυτής διαφοράς είναι τα χρόνια υπηρεσίας. Φαίνεται λοιπόν ότι στα λύκεια, και κυρίως στα μαθήματα δέσμης διδάσκουν κυρίως εκπαιδευτικοί με περισσότερα χρόνια υπηρεσίας.
- Η κοστολόγηση των τεσσάρων δεσμών χωριστά φανερώνει τη διαφοροποίηση των δαπανών και σε αυτό το επίπεδο. Η Β και Γ δέσμη παρουσιάζονται "ακριβότερες" από την Α και Δ. Κύριος λόγος βέβαια είναι ο αριθμός των μαθητών που επιλέγουν τις δέσμες. Ο μέσος όρος του αριθμού των μαθητών ανά δέσμη στα σχολεία του δείγματος είναι: Α δέσμη: 24, Β δέσμη: 20, Γ δέσμη: 18, Δ δέσμη 26
- Από τη σχετική βιβλιογραφία (Thomas, 1990) και τη διεθνή / ευρωπαϊκή πρακτική (βλ. Ευρωπαϊκή Ένωση: 'Αριθμοί κλειδιά για την εκπαίδευση') γνωρίζουμε ότι τη μεγαλύτερη ποσοστιαία αναλογία στις εκπαιδευτικές δαπάνες κατέχει η μισθοδοσία των εκπαιδευτικών - η οποία ταυτόχρονα θεωρείται *ανελαστική δαπάνη* και ως εκ τούτου μειώνει τα περιθώρια άσκησης εκπαιδευτικής πολιτικής. Το ποσοστό αυτό στο διεθνή χώρο κυμαίνεται από 60-80% επί των συνολικών δαπανών. Στην Ε.Ε. όπως φαίνεται στο διάγραμμα του παραρτήματος, το ποσοστό κυμαίνεται από 61,2%-86%, Η Αυστρία παρουσιάζει το χαμηλότερο ποσοστό συμμετοχής της μισθοδοσίας στο σύνολο των εκπαιδευτικών δαπανών και η Πορτογαλία το ψηλότερο. Για την περίπτωση της Ελλάδας η Ε.Ε. δεν παρέθετε στοιχεία το 1995. Ο υπολογισμός των συνολικών εκπαιδευτικών δαπανών στην παρούσα έρευνα ανεβάζει το ποσοστό συμμετοχής των δαπανών μισθοδοσίας των εκπαιδευτικών στο 89%. Το ποσοστό αυτό παρουσιάζεται υψηλό όχι μόνον λόγω της επιμεριστικής μεθόδου υπολογισμού των δαπανών που χρησιμοποιήσαμε. Όντως οι ποσοστιαίες δαπάνες για τη μισθοδοσία, ως κατηγορία εκπαιδευτικών δαπανών, είναι σχετικά πολύ υψηλές στη χώρα μας. Η διαδικασία της εμπειρικής αυτής

κοστολόγησης ανάδειξε τις δυσκολίες της ανεύρεσης αξιόπιστων διαθέσιμων στοιχείων κυρίως για τις λοιπές κατηγορίες δαπανών που συνυπολογίστηκαν στην κοστολόγηση. Το πρόβλημα αυτό οφείλεται καταρχήν στον αριθμό των ενδιάμεσων χρηματοδοτικών φορέων της εκπαίδευσης, όπως είναι η Νομαρχία και ο Δήμος. Μέρος του προβλήματος μπορεί να αποδοθεί στην ύπαρξη των διαφόρων επί μέρους υπηρεσιών του ΥΠΕΠΘ, των οποίων οι σχετικές αρμοδιότητες δεν έχουν ξεκάθαρα οριοθετηθεί και η πολιτική στρατηγική δεν έχει ορθολογικά αξιολογηθεί και στοχοθετηθεί. Είναι, βέβαια, αλήθεια ότι το μεγάλο ποσοστό ανελαστικών δαπανών περιορίζει την ικανότητα της κυβέρνησης για την άσκηση εκπαιδευτικής πολιτικής με τη συνηγορία των χρηματοδοτικών προτεραιοτήτων. Η έκδοση της Ε.Ε. "αριθμοί κλειδιά" για το 1997 έχει στοιχεία που δείχνουν ότι οι έλληνες καθηγητές και δάσκαλοι δεν είναι από τους χειρότερα αμειβόμενους σε σύγκριση με όλους τους συναδέλφους τους της Ε.Ε., αφού οι μισθοί τους είναι σαφώς ανώτεροι του ΑΕΠ. Επιπλέον είναι αξιοσημείωτο ότι στην περίπτωση της Ελλάδας η απόκλιση μεταξύ κατώτατου και μέγιστου μισθού των εκπαιδευτικών δεν είναι μεγάλη και ταυτόχρονα δεν παρατηρείται διαφορά στη βαθμολογική και μισθολογική κλίμακα των εκπαιδευτικών ανάλογα από το επίπεδο εκπαίδευσης που υπηρετούν.

- Η κοστολόγηση που παρουσιάστηκε στο άρθρο αυτό δεν προχώρησε στον υπολογισμό των εκπαιδευτικών δαπανών σε ποσοστό του ΑΕΠ. Γίνεται όμως σύγκριση των στοιχείων της Ε.Ε. με τα στοιχεία που παρέχει ο ΟΟΣΑ για την Ελλάδα. Σύμφωνα με τα τελευταία το αντίστοιχο ποσοστό για το 1994 ήταν 4,16 %. Από το σχετικό πίνακα της Ε.Ε. παρατηρούμε ότι τα ποσοστά των εκπαιδευτικών δαπανών στο ΑΕΠ για τις χώρες της Ε.Ε. κυμαίνονται από 3-4,8 % (1995). Πρόσφατη μελέτη του CEDEFOP (υπό έκδοση, παρουσιάστηκε από τον επιστημονικό υπεύθυνο Dr Andy Green στις 3-3-99 στην Αθήνα) αναφέρει ότι αν και ο συνολικός αριθμός των ατόμων σχολικής ηλικίας έχει μειωθεί, ο αριθμός των ατόμων που φοιτούν έχει αυξηθεί (στις χώρες της Ε.Ε. και του ΟΟΣΑ). Η ισορροπία στο κόστος συνήθως προήλθε από μια ανάλογη μείωση στους μισθούς των εκπαιδευτικών. Όσον αφορά την ποσοστιαία αναλογία των εκπαιδευτικών δαπανών σε σχέση με το ΑΕΠ, τα τελευταία χρόνια παρουσιάζεται μια περιορισμένη σύγκλιση προς το 5% (με εξαίρεση τη Γερμανία).

Συνοπτικά, η οικονομική εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα αυτοπεριορίζεται λόγω της υφής και του τρόπου διαχείρισης των εκπαιδευτικών δαπανών. Στόχος όλων των κοινωνικών ομάδων είναι η βελτίωση της αποτελεσματικότητας της εκπαίδευσης και συχνά αυτό τείνει να δρομολογείται με την αύξηση του ύψους των εκπαιδευτικών δαπανών. Η παρούσα μελέτη έδειξε ότι το θέμα δεν είναι τόσο απλό. Πριν από την εφαρμογή οποιασδήποτε πολιτικής ενδείκνυται η εκπόνηση ενδελεχούς μελέτης των διαφόρων τύπων εκπαιδευτικών δαπανών και η συσχέτισή τους με τα εκπαιδευτικά προγράμματα ή τις μορφές εκπαίδευσης που αφορούν. Το πλαίσιο αναφοράς είναι καλό να ενημερώνεται από τη διεθνή εμπειρία στο χώρο της σχολικής

αποτελεσματικότητας και της ορθής διαχείρισης των εκπαιδευτικών πόρων,
και να οριοθετείται με βάση τους κοινωνικοπολιτικούς στόχους της κάθε
κοινωνίας.

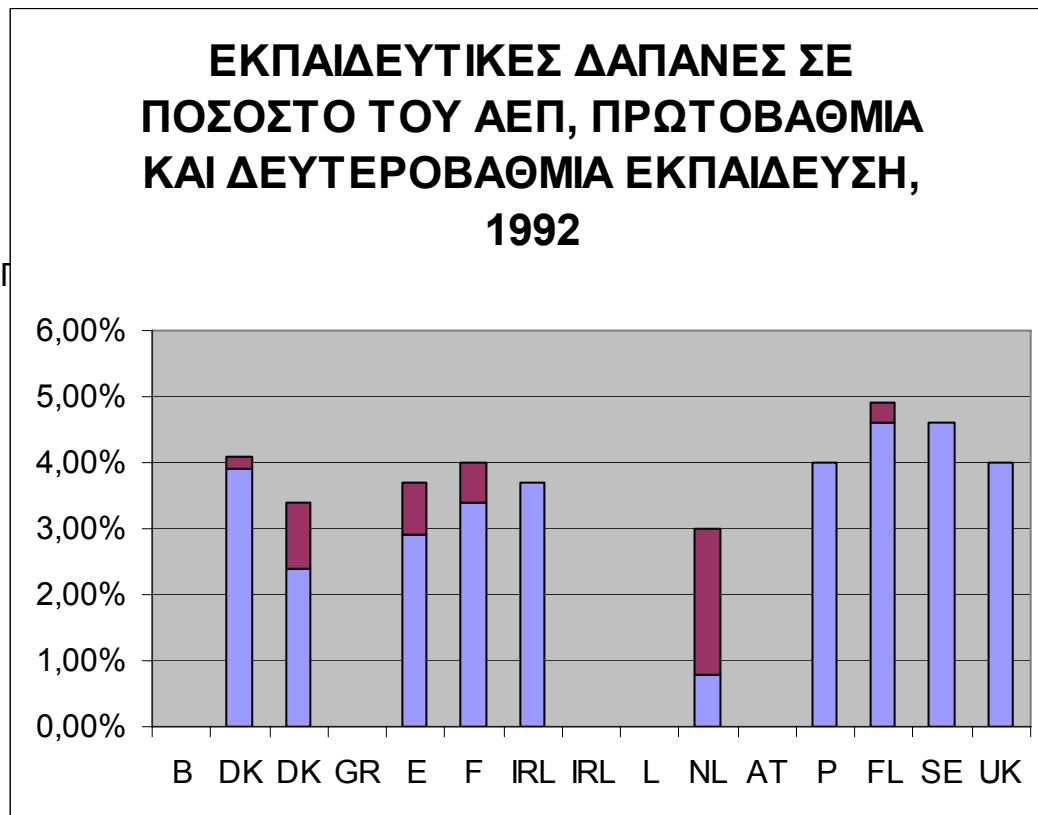
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

ΕΤΟΣ	ΔΑΠΑΝΕΣ ΑΝΑ ΔΙΔΑΣΚΟΜΕΝΟ (σταθ. Τιμ. 94)								ΔΑΠΑΝΕΣ ΑΝΑ ΔΙΔΑΣΚΟΜΕΝΟ (σε δολλ.)							
	Α/ΒΑΘΜΙΑ	Β/ΒΑΘΜΙΑ	ΜΤΕΕ	ΓΕΝΙΚΗ	ΑΕΙ	ΤΕΙ	Γ/ΒΑΘΜΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	Α/ΒΑΘΜΙΑ	Β/ΒΑΘΜΙΑ	ΜΤΕΕ	ΓΕΝΙΚΗ	ΑΕΙ	ΤΕΙ	Γ/ΒΑΘΜΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
	Τιμ. 94	Τιμ. 94	Τιμ. 94	Τιμ. 94	Τιμ. 94	Τιμ. 94	Τιμ. 94	Τιμ. 94	\$	\$	\$	\$	\$	\$	\$	\$
70-74	130 949	200 993	160 475	153 320	628 964	551 734	622 419	206 583	133	204	158	157	648	589	643	213
75-79	180 514	235 534	255 169	211 281	838 536	1112 889	855 747	292 794	310	404	442	361	1 433	1 813	1 454	500
80-84	188 142	267 055	388 248	234 252	962 929	694 859	904 931	311 304	404	572	829	504	2 081	1 493	1 955	670
85-89	226 375	304 637	452 343	273 342	1 015 483	586 222	865 322	359 741	575	766	1 149	692	2 582	1 439	2 177	911
70-79	155 731	218 263	207 822	182 300	733 750	832 311	739 083	249 688	222	304	300	259	1 041	1 201	1 049	357
80-89	207 259	285 846	420 295	253 797	989 206	640 540	885 126	335 523	489	669	989	598	2 332	1 466	2 066	790
74-81	170 956	228 516	261 641	206 582	846 302	988 800	845 367	285 537	312	418	496	377	1 552	1 675	1534	518
82-89	216 874	297 881	438 477	263 423	999 125	640 658	885 251	347 275	515	700	1 037	624	2 370	1 466	2 075	822
90-93	265 762	330 000	410 987	299 833	1 099 382	438 180	823 088	395 458	1 019	1 263	1 566	1 147	4 208	1 671	3 146	1 513
Μ.Ο. 70-	199 734	268 053	330 385	234 772	913 779	675 472	815 817	312 241	498	648	822	578	2 225	1 402	1 893	763

Πηγή: ΥΠΕΠΘ, 1996, Παράρτημα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

(πηγή: Ε.Ε. 1995)

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Becker G.S. (1993): 'Human Capital: A theoretical and Empirical Analysis With Special Reference to Education', 3rd ed, Chicago: N.B.E.R

Bowman, M.J., (1993): 'The economics of education in a world of change", in 'Essays on the economics of education' by Hoffman, E.P.(ed.), W.E. UPJOHN INSTITUTE for Employment Research, Kalamazoo, Michigan.

Chapman, J, (1991): 'The effectiveness of schooling and of educational resource management', OECD, Paris.

Cohn E. and Geske, T.G., (1990): 'The economics of education", 3rd edition, Permamon Press, Oxford.

Hanushek, E. A. (1989): 'The impact of differential expenditures of school performance', in Educational researcher, Vol. 1, pp. 123-130.

Hanushek, E. A.(1993): 'Can equity be separated from efficiency in school finance debates?', in 'Essays on the economics of education' by Hoffman, E.P.(ed.), W.E. UPJOHN INSTITUTE for Employment Research, Kalamazoo, Michigan.

Karadjia- Stavlioti E. (1996): 'A-level performance and the development of Greek culture in the Greek Supplementary Schools of London: A cost-effectiveness analysis', unpublished PhD Thesis, Institute of Education, University of London.

Levacic, E.R. (1992b): 'Assessing the impact of formula funding in schools', a paper presented to the fourth BEMAS research conference, Nottingham.

Levin, H.M., (1983): 'Cost-effectiveness: A primer', Sage, Beverly Hill.

OECD (1992): 'Education at a glance: indicators 1992'

OECD (1994): 'Making education count: Developing and using international indicators', Paris.

OECD (1997): 'Reviews of national policies for education: Greece', OECD, Paris

Psacharopoulos, G. and Woodhall, M. (1985): 'Education for Development. An analysis of investment choices', Oxford University Press'.

Schultz, T. W. (1963): 'The economic value of education', New York, Colombia, University Press.

Schultz, T. W. (1993): "The Economic Importance of Human Capital in Modernization", in Education Economics, Vol. 1, No 1, pp. 13-19.

Simkins, T. (1981): 'Economics and the management of resources in education', Sheffield papers, in Education Management, No 17.

Simkins, T. (1994): 'Efficiency, effectiveness and the local management of schools', in Journal of Education Policy, Vol. 9, No. 1, pp. 15-33..

Stone, M. (1992): 'Cost analysis in an educational setting', in Studiew in Educational Administration, Vol. 57, pp. 1-11.

Stone, M. (1994): 'Cost- effectiveness', LUDOE PAPERS IN EDUCATION, U.K.

Taylor, J. C. and White, V. J. (1991): 'The evaluation of the cost- effectiveness of multi- media mixed mode teaching and learning', Australia Government Publishing Service, Cambera.

Thomas, H. (1990): 'Education, Costs and Performance: A cost-effectiveness analysis', Cassel, London.

Wilms, D. (1992): 'Monitoring School Performance: a guide for educators', The Falmer Press.

Windham, D.M. (1979): 'Economic dimensions of education', Washington, DC, National Academy of Education.

Woodhall, M. and Blaug, M. (1965): 'Productivity trends in British Secondary Education: 1950-1963', in Sociology of Education, Vol. 31, No. 1, pp. 1-35.

Wyatt, T. (1994): 'Education indicators: A review of the literature', in OECD, 1994.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γλαμπεδάκης, Μ (1990): "Οικονομία και Εκπαίδευση", Αθήνα, Εκδόσεις ΙΩΝ.

Δημάκος, Γ. (1992): 'Η συμβολή της εκπαίδευσης στην οικονομική ανάπτυξη', Μαθηματική Επιθεώρηση, τεύχος 39.

Δημάκος, Γ. (1994): 'Ιδιωτική και κοινωνική κοστολόγηση της Εκπαίδευσης', Μαθηματική Επιθεώρηση, 1994.

Ευρωπαϊκή Ένωση (1997): 'Οι αριθμοί κλειδιά της εκπαίδευσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση', Ευρωπαϊκές Κοινότητες, Βρυξέλες.

Λαμπρόπουλος, Χ. - Ψαχαρόπουλος, Γ. (1990): 'Κοινωνικοοικονομικές διαστάσεις της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης', στο *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, ΕΚΚΕ, τεύχος 77.

Ματθαίου, Δ. (1997): 'Συγκριτική Σπουδή της Εκπαίδευσης. Θεωρήσεις και ζητήματα', Αθήνα.

Χιωτάκης, Σ. (Επιμ.) (1993): "Η Αμφισβήτηση των Εξετάσεων και βαθμών στο Σχολείο", Αθήνα, Εκδόσεις Γρηγόρης.

Ψαχαρόπουλος, Γ. και Καζαμίας, Α. (1985): "Παιδεία και Ανάπτυξη στην Ελλάδα. Κοινωνική και Οικονομική Μελέτη της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης", Αθήνα, ΕΚΚΕ.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΑ ΣΕ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, 1

